

Wel of niet onteigenen? Graag een bats dieper!

Het jaar 2022 was een verdrietig jaar binnen onze familie, omdat we in dat jaar onze voorouderlijke boerderij kwijt raakten. In 1928 kocht mijn overgrootvader een boerderij in de Gelderse Vallei. Daarna werd mijn opa er boer, vervolgens diens zoon; als laatste heeft een neef er nog even gewoond. Hier klopte het hart van de familie. Op deze plaats, mijn tweede thuis, stonden nog de schuren die mijn overgrootvader gekocht heeft, waren de bomen van toen reuzen geworden, broedden verre nakomelingen van de boerenwaluwen van destijds en plukten we appels uit de aloude boomgaard. Nog ben ik er minstens eens per maand in mijn dromen terug. Maar sinds een half jaar alleen nog maar in dromen: de boerderij is onteigend. Het is niet zo dat er een rechter nodig was; mijn familie is 'vrijwillig' vertrokken. Maar ze had geen keus. Landbouw maakt plaats voor nieuwbouw. Het wordt nooit meer zoals het was.

Dit maakt dat ik mij veel kan voorstellen bij de opstelling van Agractie, FDF of BBB in het stikstofdebat, die zich zeer verzetten tegen onteigening. En als theoloog vind ik het ook bijzonder dat sommigen zich beroepen op de Bijbel. Tijdens de demonstratie in Stroe (2022) citeerde Wim Brouwer (LTO-Noord) een Bijbeltekst: „De HEER verhoede dat ik de grond die ik van mijn voorouders heb geërfd aan u zou afstaan.”

Het is terecht om in het debat over de landbouw terug te grijpen op de Bijbel. Die heeft hier heel wat over te zeggen. Ik zou echter graag wat dieper steken. Kijkt God op dezelfde manier naar Israëls grond als naar onze grond? Of een andere vraag: waarom zouden we wel akkoord kunnen gaan met onteigening t.b.v. asfalt en beton maar niet vanwege stikstof of t.b.v. de natuur?

In de Bijbel is inderdaad voorvaderlijke grond bijzonder kostbaar. Vooral om drie redenen:

- ✓ Zo beseffte iedereen, dat al het land Gods eigendom is. Hij deelt het land uit, wij krijgen het hooguit in bruikleen.
- ✓ Zo konden er onmogelijk grootgrondbezitters komen, en dus ook geen armen.
- ✓ Zo zouden we de kostbaarheid van grond beseffen: ieder mens is afhankelijk van wat God daar laat groeien.

Kortom: met het oog op God, onze naaste en onze ziel.

Ook al geldt voor ons niet (zoals in Israël) een verbod op verkoop van voorvaderlijke grond, deze drie lessen gelden nog steeds. Maar die leiden dan wel tot enkele vragen:

- ✓ Hoe zit het met verkoop van grond voor stadsuitbreiding? De landbouwsector is (net als de meesten) ook gericht op economische groei. Maar dat betekent verlies van landbouwgrond!
- ✓ Hoe zit het met het opkopen van buurmans grond? Dat betekent toch ook, dat voorouderlijke grond in handen van anderen komt...?
- ✓ Hebben we wel het juiste 'vijandbeeld'? Ik denk dat veel boeren het wel beseffen, maar het klinkt toch weinig door, dat niet de natuur/schepping onze vijand is, maar het grote geld.

Vanuit de genoemde Bijbelse redenen voor het in stand houden van familiegrond wil ik drie overwegingen onder uw aandacht brengen:

- ✓ De inspanning zou er op gericht moeten zijn, niet zo groot mogelijke maar zo veel mogelijk boerenbedrijven. (Met het oog hierop: zie rekenvoorbeeld)
- ✓ Uitkopen/opdoeken van bedrijven zou inderdaad een verlies zijn, maar verkleinen van de veestapel is niet in strijd met het belang van voorvaderlijke grond. En past wel bij 'je naaste liefhebben als jezelf'. Immers, grote bedrijven doen een stapje terug omwille van de kleinere. (Ik vermoed dat de vele miljarden die beschikbaar zijn voor uitkopen veel vruchtbaarder gebruikt kan worden voor het vitaal maken/houden van kleine bedrijven, zie rekenvoorbeeld)
- ✓ Omdat de grond ten diepste het eigendom is (niet van de staat, niet van de familie maar) van God, is het goed om je/ zich diepgaand te bezinnen op de vraag hoe landbouw en

natuur zo dicht mogelijk bij elkaar kunnen bestaan. Niet natuur die de landbouw verdrijft of andersom.

Een Bijbelse visie op grond en landbouw – ik vrees dat Brussel daar niet mee rekent... Laten dan boerenorganisaties zich ervoor inzetten om dat wél te doen! Vooral in het verlangen dat de grond die ten diepste van God is, ten dienste mag staan van het welvaren van de samenleving. Daar wens ik u veel wijsheid in toe. En dat er zo ondanks alle spanningen veel boeren mogen zijn die uitstralen dat het een vreugde is om werkzaam te zijn in en met Gods schepping.

M. van Reenen (Predikant HHG Urk "Moria")
Lange Dam 4, 8321 XV URK
T. 0527-745435;
E. m.vanreenen@kliksafe.nl

Een rekenvoorbeeld

Meer dan eens hoor je, dat uitkoop wel de meest ineffectieve manier is om de vele miljarden te besteden. Dat kan ik me goed voorstellen. Volledige onttrekking van grond aan de landbouw lijkt mij veel kostbaarder én veel problematischer dan extensivering. Bij extensivering komen natuur en schepping dicht bij elkaar, blijft de landbouwgemeenschap meer intact. En als er een goed verdienmodel is, komt er wellicht ook meer overnameperspectief (minder *survival of the fittest*). Uiteraard ben ik geen expert, maar het leek me toch goed om één en ander wat concreter te maken. Waarbij natuurlijk geldt, dat het slechts uiterst grove getallen betreft – die echter een indicatie zouden kunnen geven van een richting. Een richting waarbij er zo veel mogelijk landbouwbedrijven blijven bestaan (en dus ook gronden niet vrijkomen voor multinationals), er significant stikstofruimte vrij komt en landbouw en natuur minder in tegenstelling tot elkaar komen te staan.

Eenmalige kosten

Uitkopen van de 200 grootste knelgevallen: 800 miljoen
Hierbij geldt: landbouwbedrijven verdwijnen helemaal (veelal om plaats te maken voor natuurgebied).

Omzetting van 200 andere knelgevallen: 200 miljoen
Hierbij geldt: landbouwbedrijven worden qua bedrijfsvoering ontmanteld maar houden hun grond en gaan over op agrarisch landschapsbeheer.

Verkleining van 2000 agrarische 'piekbelasters': 1 miljard
Hierbij geldt: de bedrijven blijven 'gewoon' functioneren, maar gaan drastisch krimpen en ontvangen daarvoor een vergoeding.

Jaarlijkse kosten

Vergoeden van 200 agrarische-natuurbeheerders: 10 miljoen per jaar
Waar boeren werkelijk landschapsbeheerders worden, is er een stevige daling van de inkomsten. Deze constructie bedoelt, dat zij op hun eigen bedrijf toch in dienst komen van natuurorganisaties o.i.d.

Compenseren van inkomstenderving 2000 bedrijven: 20 miljoen per jaar
Er is weliswaar een eenmalige vergoeding, maar vanwege jaarlijkse financiële verplichtingen is het reëel dat er over de tijd uitgesmeerd meer compensatie is.

Subsidies gericht op alle agrarische bedrijven: 150 miljoen per jaar

Het is wenselijk dat de hele agrarische sector meer ruimte krijgt voor een meer natuurinclusieve werkwijze, zoals verlaten van maaidatum voor sommige percelen, 'natuurstroken' etc. Bovendien zijn er subsidies nodig voor het implementeren van innovaties en het vergemakkelijken van bedrijfsovername.

Het zou natuurlijk kunnen zijn dat hier nog heel wat meer nodig is. Ik denk aan een bepaalde vorm van 'inkomenssteun' vanwege het feit dat verminderde efficiëntie zorgt voor hogere voedselprijzen. Of voor een bepaald vangnet dat ervoor zorgt dat landbouwgrond beschikbaar blijft voor boeren en niet verdwijnt naar grote bedrijven etc.

Conclusie

Tot 2035 betekent dit: eenmalig 2 miljard, jaarlijkse kosten 180 miljoen x 12 jaar is ruim 2 miljard. Dat is dus in totaal 4 miljard euro – wat slechts een klein deel is van het stikstoffonds. Waarbij er bovendien veel meer landbouwgrond over blijft, maar met verminderde milieudruk. En er financiële ruimte overblijft voor aanvullende maatregelen (zie de laatste alinea) om de landbouwsector vitaal te houden.

Nogmaals: dit is slechts een berekening 'uit de losse pols'. Het gaat dan ook niet om een jaarrekening maar om een indicatie. Om zo de suggestie neer te leggen dat een landbouwsector die echt oog heeft voor de schepping en de gemeenschap geen onhaalbare kaart hoeft te zijn.